

»... Sem še vedno v Škofji Loki ...«

**Nova stalna zbirka Ivana Groharja
v Loškem muzeju Škofja Loka
ob 150-letnici slikarjevega rojstva**

V lanskem letu je minilo 150 let od rojstva Ivana Groharja, umetnika, ki ga danes pozna skoraj vsak Slovenec. Marsikdo se je ob tem spraševal, kaj novega še lahko povemo o umetniku, ki velja za enega osrednjih likov slovenskega impresionizma in enega ključnih umetnikov na prelomu stoletij, ki so slovensko umetnost popeljali v modernizem 20. stoletja. Kako še lahko predstavimo osebnost, ki je z desetletji postala ikona slovenstva in o kateri se nam zdi, da vemo že vse? A prav dejstvo te Groharjeve že skoraj samoumevne vseprisotnosti, navajenosti nanj, smo v Loškem muzeju prepoznali kot nov izziv. Zadali smo si cilj, da s razstavnim, interpretativnim aparatom ter z ambientalnim, multimedijskim in vizualnim jezikom ponudimo nov pogled na Groharja, na nov način osvetlimo njegovo dediščino, ki jo muzej hrani, in to v obliki nove stalne postavitve njegovih del. Groharjeva obletnica rojstva (1867) je bila tudi v muzejskem kontekstu odlična priložnost za ponovni premislek o slikarju. O njegovem pomenu, ne le v širšem slovenskem, ampak tudi lokalnem kontekstu Škofje Loke in njene okolice. Zavedamo se, da je vloga Loškega muzeja še posebej pomembna in edinstvena. Ne le, da v muzeju hranimo kar štirinajst del Ivana Groharja, da smo zato ena redkih ustanov v Sloveniji s toliko njegovimi deli na enem mestu. Muzej je lociran v srcu dežele, s katero je bil Grohar usodno povezan, in ki ga je opredelila kot umetnika. V njej je prebil precejšnji del življenja in ustvaril nekatera najbolj znana impresionistična dela. Poleg tega se je prav v njeni okolici rojeval in razvil slovenski impresionizem.

Nova stalna razstava, ki smo jo za javnost odprli prav 15. junija 2017, torej natanko ob 150-letnici njegovega rojstva, je posvečena tej Groharjevi povezanosti s Škofjo Loko, ki ga je navdihovala in pustila neizbrisen pečat v njegovi umetnosti. Z razstavo smo želeli osvetliti duh Groharjevega časa ter ga predstaviti kot umetnika in razmišljujočega človeka. Postavitev obsega izključno tiste umetnine, ki jih hrani muzej. To so slikarjeva manj znana dela iz njegovega zgodnjega obdobja, večinoma portreti in figuralna dela z nabožno vsebino. Toda prav ta

omejitev se je hkrati izkazala za prednost. Posvetili smo se lahko manj raziskanemu obdobju, ki ga večina ne pozna, zametkom njegove kariere in jih postavili v kontekst z njegovimi najbolj prepoznavnimi, impresionističnimi deli.

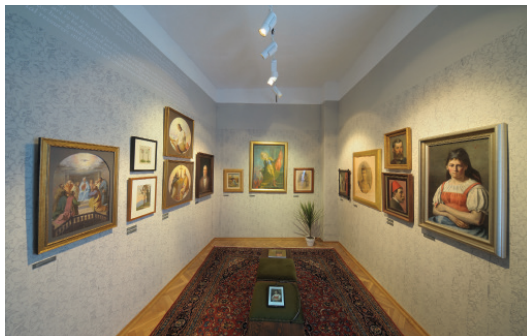
Postavitev je v duhu razstavnih salonov in galerij na prelomu stoletja, kjer je Grohar gradil kariero in uspešno razstavljal doma in v tujini. Pri tem ne gre za rekonstrukcijo konkretnega salona, ampak vzdušja Grohar-

jevega prostora in časa. Na razstave je bil ponosen in želeli smo prikazati prav ta njegov srečni čas. V ta namen smo v postavitev vključili mnogo zanimivih dokumentov, ki pričajo o njegovem življenju in delu, povezanem zlasti s Škofjo Loko, in jih tudi digitalizirali. Obiskovalec lahko v tem salonu sede in se prepusti Groharjevi zgodbi in duhu časa. Virtualno lahko prelista brošure, prek digitalnih medijev pobrskaja po njegovih osebnih dokumentih, pismih, beležnici. Želeli smo, da informacije ne preobložijo razstave in prostora, zato smo jih namenoma digitalizirali. Tako se lahko obiskovalec, ko opazuje razstavljenih dela, poljubno sprehaja tudi po različnih obdobjih Groharjeve osebne življenjske zgodbe, lahko prebere opise razstavljenih del in se potopi v video projekcijo reprodukcij njegovih znamenitih krajin. Za glasbeno ozadje smo sprva, zlasti tik po odprtju, predvajali skladbe impresionističnega skladatelja Oskarja Deva, ki se je z Groharjem osebno poznal. In jih bomo občasno še, zlasti ob posebnih priložnostih, sicer pa se sliši avtorska glasba Boštjana Sokliča in Domna Žontarja, narejena prav za to razstavo in v duhu Groharjevih impresij.

Če se na kratko sprehodimo skozi postavitev, razstavljenih dela in dokumente ter tako osvetlimo njegovo kratko, a plodovito življenjsko pot, se najprej ustavimo na začetku razstave, v Groharjevem najbolj zgodnjem obdobju, času šolanja, saj je takrat nastal tudi velik del razstavljenih umetnin, ki jih hranimo v muzeju.

Ivan Grohar, ki se je rodil leta 1867 v vasi Sorica nad Železniki pri Škofji Loki, se je slikarstva sprva učil pri cerkvenem slikarju Matiju Bradaški v Kranju, pri njem je delal poleti leta 1888. Še istega leta je znanje nadgradil pri italijanskem slikarju Spiridionu Milaniesiju v Zagrebu. V letih med 1892 in 1895 pa je s finančno podporo Deželnega odbora vojvodine Kranjske študiral na Deželni risarski šoli v Gradcu.

Grohar je v svojih delih sprva preizkušal realistični slog. Slikal je podobe preprostih ljudi, najraje iz domačega vaškega okolja. Kadar pa je le imel priložnost za zaslužek, je slikal tudi po naročilu. Tako je nastalo tudi prvo od naših razstavljenih del; to je portret oziroma risba **Vojaka** (1892), ki jo je Grohar verje-

Postavitev razstave. (hrani: arhiv Loškega muzeja Škofja Loka; foto: Janez Pelko)

Franja Tavčar, 1893; svinčnik/papir, 51 x 41 cm, Loški muzej Škofja Loka. (foto: Tihomir Pinter)

tno naslikal še v času služenja vojaškega roka, tik pred začetkom šolanja na Deželni risarski šoli v Gradcu. Risba je lep primer Groharjevih prvih risarskih začetkov in študij, ko je po fotografijah risal tudi portrete vojakov in tako služil denar. Lepo se vidi, kako se je ukvarjal še z osnovami risanja, kako je risba sicer še toga, a že kaže na slikarjev občutek za finese senčenja in živ pogled, ki je v obrazu tega avstrijskega vojaka ali lovca 7. cesarsko-kraljevega kranjskega lovskega bataljona. Verjetno je, da so mu prav te kvalitete odprle pot na risarsko šolo v Gradcu. V podobni maniri, le leto kasneje, ko že študira, nastane tudi portret oziroma risba **Franje Tavčar** (1893), žene slovenskega politika, pravnika in pisatelja dr. Ivana Tavčarja.

Delo kaže, kako je bil Groharjev socialni krog povezan z liberalno

usmerjenimi izobraženimi meščani, kakršna sta bila prav njegova rojaka, zakonca Tavčar. Dr. Andrej Smrekar pravi, da Grohar ni želel biti politično opredeljen, le iskal je stike tam, kjer je lahko pričakoval naročila.¹ Tavčarjeva je bila znana podpornica mladih umetnikov (med njimi sta bila Ivan Cankar in Ivana Kobilca). Portret je verjetno nastal, ko je Grohar zbiral denarno podporo za nadaljevanje študija v Gradcu. Nekdanji soriški učitelj Josip Armič je takrat pripovedoval, da je Grohar risbe iz graške risarske šole pokazal Tavčarju. Ta mu je dal petdeset kron in dve fotografiji, da naredi portreta.² Časovno se poročilo ujema s časom nastanka te risbe. Po prvih izkušnjah akademije se vidi, kako je risba postajala bolj sproščena.

Tega leta nastaneta še dve deli z naše razstave: **Mož s fesom** (1893) in **Dekle iz Sorice** (1893). V času študija se je Groharju vse bolj oblikoval slikarski jezik. Tako je leta 1894 poskušal še ambicioznejše študij nadaljevati na Akademie der bildende Künste na Dunaju. Z odliko je opravil sprejemni izpit, vendar pa zaradi pomanjkljive predhodne izobrazbe na akademijo ni bil sprejet, kar pa mu ni vzelo volje. V istem letu je nastal še en slikovit portret **Kmet iz Sorice** (1894), hkrati pa se je že spogledoval z motivi iz narave. Nastali sta mali, intimni deli **Znamenje**

1 Smrekar, *Moč pogledov*, str. 30–31.

2 Smrekar, *Moč pogledov*, str. 56.

Kmet iz Sorice, 1894, olje/papir, 36.6 x 28.1 cm, Loški muzej Škofja Loka. (foto: Tihomir Pinter)

(1894) in *Vrtnice* (1894). Večina omenjenih del je verjetno nastala, ko se je Grohar med počitnicami vračal v Sorico. Vidi se, kako so ga prevzeli obrazi domačih ljudi in narava. Na portretih se kaže značilen soriški obrazni tip, Grohar se sprosti v barvi, obraze podaja vse bolj naturalistično, psihološko poglobljeno, jih ne idealizira. V zgodovino se je sicer zapisal kot mojster krajine, a prav v teh podobah ljudi je izbrusil slikarsko potezo, z njimi je začel umetniško pot. Vidi se, kako ga je zanimala ekspresija človeškega izraza, zlasti blizu mu je bil žanrski portret. Pogledi, odsevi, sij in barve kože delujejo kot abstraktne mentalne krajine, kjer je razvijal svoj slog, ki ga je nato dokončno prenesel v impresije krajin.

Leta 1895 je Grohar dokončal zadnji letnik graške šole. Dokument, ki je tudi na razstavi,³ kaže, kako uspešen je postajal kot slikar.

Stara Kasarna - Jesiharna, eno od nekdanjih bivališč Ivana Groharja. (hrani: Loški muzej Škofja Loka; foto: Jure Nastran)

3 *Zaključno spričevalo Deželne risarske akademije v Gradcu*. Original hrani NUK, Ljubljana, rokopisni oddelek, Ms 1078, Ivan Grohar, mapa 1, št. 4.

Prof. Heinrich Schwach, njegov učitelj, mu je dal odlično oceno. Grohar je nato s finančno podporo deželnega odbora še istega leta odšel v München, kjer je v Stari pinakoteki proučeval klasično umetnost in kopiral stare mojstre.

Leta 1896 se je vrnil domov, v Sorico, nato pa se preselil v Škofjo Loko, ki je pustila vidno sled v njegovem nadaljnjem življenju in delu. Prvi atelje v Škofji Loki naj bi si uredil v drugem nadstropju stare Kasarne – Jesiharne, današnji Blaževi ulici 10.

Istega leta je postal tudi član Narodne čitalnice v Škofji Loki, kjer je do smrti bival na različnih lokacijah.⁴ Posebej za razstavo smo poslikali njihovo današnjo podobo, da bi si obiskovalec laže predstavljali, kje vse je Grohar bival. Živel naj bi v mansardi hiše pri Kumpu, za cerkvijo, danes Cankarjev trg 11, kjer naj bi bilo tudi nekdanje Jakopičevo stanovanje. Nato je nekaj časa imel sobo v hiši pri Frtunovcu v Stari Loki. Njegov zadnji dom je bil v Štemarjih, na nekdanjem posestvu industrialca Franca Dolenca, sedaj Kidričeva cesta 8. Leta 1897 se je Grohar v Zalem Logu pri Škofji Loki spoznal z Rihardom Jakopičem, s katerim sta nato dolga leta tesno sodelovala. Jakopič je zanj prvič izvedel, ko je leto pred tem Groharjevo razstavljeno delo *Sveta družina* pritegnilo njegovo pozornost v Obrezovi trgovini v Ljubljani. To je bila hkrati tudi ena prvih javnih predstavitev Groharjevega slikarstva in začetek njegove kariere.

V tem času je Grohar naredil precej del po naročilu, poleg portretov tudi dela z nabožno vsebino. Nekaj jih hrani tudi muzej in so del nove postavitve. Ta tematika predstavlja prav posebno polje Groharjevega dela, saj kaže, kako je slikar sicer skušal uresničiti pričakovanja naročnika, toda pogosto je uspel tudi v teh delih ohraniti, čeprav v omejenem okviru naročila, določeno stopnjo slikarske svobode. Tako je pogosto podobe vsakdanjih ljudi, ki jih je naslikal v portretih, prenašal v obraze svetnikov. Svetnike je tako naredil manj vzvišene, bližje ljudem. Deli *Sv. Alojzij* ter *Sv. Ciril in Metod* (1898) sta tipičen primer Groharjevega nabožnega slikarstva v njegovem zgodnjem obdobju, približno do leta 1900, preden se je intenzivno posvetil krajinam. Sliki *Sv. Cirila in Metoda*, zaščitnikov slovenskega šolstva, in *Sv. Alojzija*, zavetnika mladih in učencev, sta bili nekoč del zastave državne Klasične gimnazije. V njihovih obrazih lahko v določenih delih prepoznamo obrazni tip iz slike *Kmet iz Sorice*. V ta sklop spada tudi *Marija z apostoli v binkoštni dvorani* (1898), ki je nastala kot študija večje oltarne slike, in *Srečanje župnika Eržena z Abrahamom* (okoli 1898), ki sta nekoliko manj ambiciozni. Grohar je v dela postopoma vnašal tudi prvine svojega značilnega, kasnejšega simbolizma in impresionizma. Tako se je istega leta slikarsko razživel zlasti v delu *Sv. Florijan* (1898), študiji za oltarno sliko, ki je verjetno nastala tik po zaključku šolanja v Gradcu.

Leta 1899 je Grohar ponovno odšel v München. Tam je obiskoval znamenito, mednarodno priznano slikarsko šolo slovenskega slikarja Antona Ažbeta

4 Grohar, *Bodočnost mora biti lepša*, str. 199.

Sv. Florijan, 1898; olje/platno, 100 x 70 cm, Loški muzej Škofja Loka. (foto: *Janez Pelko*)

Žetev, 1900; olje/karton, 31,5 x 24,3 cm, Loški muzej Škofja Loka. (foto: *Janez Pelko*)

Ivan Grohar okrog leta 1904 pred mestnim obzidjem v Škofji Loki. Preslikava fotografije iz knjige Podbevšek, Anton: *Ivan Grohar: tragedija slovenskega umetnika*, Ljubljana, 1937, str. 136 (a).

(Groharjev rojak iz Javorij pri Škofji Loki), ki je slikarstvo učil po načelu kristalizacije barv oziroma po principu krogle. To načelo je temeljilo na bolj dinamičnih nanosih slikarskih barv, iz katerih se podoba na mrežnici optično oblikuje šele na določeni razdalji. Obiskovali so jo tudi drugi slovenski impresionisti: Rihard Jakopič, Matija Jama, Matej Sternen in celo tuji mojstri, med njimi Vasilij Kandinski. Groharju se je vse bolj odpirala pot v svet moderne umetnosti. Leta 1900 je že sodeloval na 1. slovenski umetniški razstavi, ki jo je v Mestnem domu v Ljubljani pripravilo Slovensko umetniško društvo. V tem času, na prelomu stoletij, je verjetno nastalo tudi delo *Žetev* (po 1900), ki je eno redkih kasnejših del v zbirki in edino, ki se bolj približa njegovi impresionistični maniri. Grohar je ustvaril obsežno serijo slik kmečkih opravil, še posebej mu je bil ljub prav motiv žetve (npr. slike: *Žanjica* - 1904, *Žetev* - 1906, *Žanjice* - 1907/1908, *Snopi* - 1909 itd.). Slika krajine s figuralnimi motivi kaže njegovo postopno osvobajanje v potezi, pastoznejše nanose barve, svetlobne odbleske na belinah oblacil, hipnost trenutka. Kaže se dinamika drže sklonjenih figur in poskus njihovega vraščanja v krajino v trenutku vzdigovanja snopa, ne zaznamo pa še razkroja

barv. Hkrati delo tudi nakaže Groharjev značilen problem umeščanja figure v krajino. Provenienca slike govori o tem, da je morda šlo za darilo kolegu iz vojaških let, a verjetno je bila podarjena precej kasneje.

Leto 1902 za Groharja ni bilo najbolj uspešno. Bil je tajnik Slovenskega umetniškega društva in tako med organizatorji 2. slovenske umetniške razstave. Finančno je bil precej nepreskrbljen. V upanju, da bo prodal slike, si je v stiski, v kateri je živel, začel iz blagajne društva nezakonito izposojati denar, ki ga je namegal vrniti po prodaji slik. Člani društvenega odbora so ga obsodili poneverbe in sredi novembra leta 1902 je bil obsojen na trimesečno zaporno kazen. Oporo je našel le pri Jakopiču, drugi prijatelji pa so mu obrnili hrbet. Po končani zaporni kazni je leta 1903 odpotoval na Dunaj. Za dolg v višini 850 kron je zastavil svoje slike, po njegovi oceni vredne 2.500 kron; društvo mu je zaplenilo slike in jih poskušalo prodati, a prodaja je bila slaba.

Kmalu pa je vendarle nastopilo lepše obdobje v slikarjevem življenju, zato se mu razstava še posebej posveti. Leta 1904 se je Grohar dokončno naselil v Škofji Loki, kjer je nato s presledki ostal do konca življenja ter se vse bolj aktivno udeleževal v njenem kulturnem življenju.

SLOVENSKA UMETNIŠKA RAZSTAVA NA DUNAJU.

Fotografija razstave kluba Sava v Salonu Miethke na Dunaju, leta 1904. (foto: Fran Vesel)

Razstavljeni dokumenti, dopisoval si je tudi z Ivanom Cankarjem, Otonom Župančičem, Franom Veselom, dokazujejo, da je imel stike z mnogimi predstavniki slovenske moderne.⁵ Tudi razstave, kjer je sodeloval ali jih sam organiziral, so bile vedno bolj pogoste. Tako je še istega leta v sklopu umetniškega kluba Sava (Grohar, Jakopič, Sternen, Jama, Berneker, Vesel in še nekateri) ter na pobudo Jakopiča predlagal ter organiziral razstavo »neodvisnih slovenskih umetnikov«, in sicer v uglednem Salonu Miethke na Dunaju, na kateri je tudi sam sodeloval.⁶

To je bila tudi ena ključnih razstav, tako zanj kot tudi za slovenske impresioniste in slovensko slikarstvo. Tu je Grohar s kolegi doživel velik uspeh, v nasprotju

5 Razglednica Ivana Groharja z motivom Sorice in dekletom v narodni noši. Napisana je bila 6. 5. 1904 in poslana Ivanu Cankarju iz Železnikov na Dunaj. Nastala je po Groharjevi likovni zasnovi, na njej je upodobljena Soričanka, zraven pa je avtorjev pripis: *Taka je moja domovina. Pozdrav Iv. Grohar.* Original hrani NUK, rokopisni oddelek, Ms 819, Ivan Cankar, korespondenca, ovoj 2, št. 1.

Dopisnica Ivana Groharja Otonu Župančiču iz Škofje Loke v Ljubljano, napisana leta 1905. Ivan Grohar si je dopisoval z mnogimi predstavniki takratne slovenske moderne. Original hrani NUK, rokopisni oddelek, Ms 5/85, Oton Župančič, korespondenca.

Razglednica Škofje Loke, ki jo je Ivan Grohar pisal Franu Veselu v Ljubljano; napisana 29. 6. 1909. Original hrani NUK, Ljubljana, rokopisni oddelek, mapa Veselova zapuščina, št. 2, 1908–9.

6 Fotografija razstave kluba Sava v Salonu Miethke na Dunaju, leta 1904. Foto: Fran Vesel. NUK, Slovan II, 1904, zvezek 6.

z domačim okoljem, ki je dve leti prej na II. Slovenski umetniški razstavi v Narodnem domu v Ljubljani zavrnilo njihove »preveč impresionistične« slike in moderne umetnosti ni razumelo ter tudi ne sprejemalo. Razstavil je 9 del, med njimi *Pomlad*, *Rafoško polje*, *Vaški pastir*, *Zimske študije*.⁷ To je bilo obdobje razcveta njegovega impresionističnega opusa, kjer se je, kljub temu da je ohranjal stik s slikanjem obrazov in portretov, vse bolj posvečal naravi. V obdobju, ki je sledilo letu 1904, in v katerem se je trdno izoblikoval slovenski impresionizem, so nastale tudi Groharjeve najlepše impresije.

Poudariti moramo, da je bila Škofja Loka v letih 1904–1907 še posebej pomembna za Groharja, saj tu ni slikal in živel le on, ampak sta se mu pridružila tudi Jakopič in Sternens. V tem času so nastala tudi nekatera najpomembnejša Groharjeva impresionistična dela – *Macesen*, *Štemarski vrt*, *Cvetoča jablana*, *Stara Loka*, *Škofja Loka v snegu*, *Snežni metež v Škofji Loki*, *Sejalec*. Škofje Loke, ki je navdihujoče delovala na njihov impresionizem, se zato še danes drži izraz »slovenski Barbizon«. Razstava nas ob prebiranju njegove življenjske poti ter ogledovanju dokumentov tako pripelje prav do teh njegovih najbolj znanih del. Na tej točki njegova zgodnja dela vstopijo v neposreden dialog z impresijami. Lahko jih med seboj primerjamo in raziskujemo, kako se je razvijal njegov slikarski jezik. Videoprojkcija del (njihovi originali so v lasti drugih ustanov) opozarja zlasti na umetnine, ki so nastale v Škofji Loki in njeni okolici ter za katere je nedavni projekt Narodne galerije⁸ odkril tudi točne lokacije. Tako lahko sledimo tudi delom, ki jih je Grohar ustvaril v rojstni Sorici, tam, kjer je črpal navdih že za portrete: *Pomlad* (1903), *Macesen* (1904). In v Škofji Loki: *Škofja Loka v snegu* (1905), *Kamnitnik* (1905), *Sejalec* (1907), *Štemarski vrt* (1907).⁹

Leto 1909 je bilo za Groharja težko, njegovo gmotno stanje je bilo kljub uspehom v tujini vedno slabše. Deželni odbor je ponovno zaprosil za finančno podporo, a žal neuspešno. Dokument, v katerem je prošnja, pa skriva še en pomenljiv detajl, ki se izkaže za enega pomembnih pri razumevanju ne le Groharjevega miselnega sveta, ampak splošnega duha tistega časa. Zato ga izpostavi tudi sama razstava. V njem namreč oriše težek položaj slovenskega umetnika in slovenske kulture v družbi. Kaže njegovo razmišljanje o kulturi in družbi, o stanju duha, ki je vplivalo in se kaže tudi v njegovih delih, ter je danes, po 150 letih, še vedno aktualno. V njegovi misli hitro prepoznamo, da je sicer izhajal iz sebe, a je govoril v imenu umetnikov in kulture. V njej piše:

7 Grohar, *Bodočnost mora biti lepša*, razstavni katalog, str. 223.

8 *Pot slovenskega impresionizma* 1.del.

9 Originali se nahajajo v naslednjih ustanovah: *Pomlad* (1903; olje, platno 119,5 x 139 cm; Muzej in galerije mesta Ljubljana), *Macesen* (1904; olje, platno/oil, canvas, 110 x 98 cm; Narodna galerija), *Škofja Loka v snegu* (1905; olje, platno, 87 x 99 cm; Moderna galerija, Ljubljana), *Kamnitnik*, (1905; olje, platno, 87,4 x 99,5 cm; Narodna galerija), *Sejalec* (1907; olje, platno 108 x 120 cm; Moderna galerija, Ljubljana), *Štemarski vrt* (1907, olje, platno, 55 x 44 cm; Narodna galerija).

»... Vsaki narod se ceni po višini svoje kulture. To je dejstvo in dejstvo je tudi, da v vrsti činiteljev kulture umetnost ni zadnja, ta se je upoštevala pri vseh kulturnih narodih. Da pa je umetnost mogoče razvijati in dvigniti na višino, zato morajo biti ugodni pogoji, potrebna je podpora moralna in materialna. Slovenski slikarji in kiparji pridobili smo priznanja v centrih Evrope na Dunaju, Berlinu, Londonu, Varšavi, Sofiji in Belgradu; toda s tem je rešena šele ena točka; naša gmotna stran kaže še vedno vrzelj preko katere prekoračiti je nemogoče brez podpore javnih faktorjev ...«¹⁰

V tem obdobju se je vedno redkeje vračal v Sorico. Sestra mu piše: »... dragi brat, smo se li res čisto pozabili eden na družiga ... minula je jesen in skoraj bo minula tudi že zima ... pridi spet kaj domov kadar sneg skopni ...«¹¹ V tem času nastane še zadnji portret v naši zbirki, in sicer portret **Dr. Antona Arka**, ki je za zbirko pomemben iz več razlogov. Dr. Arko (1846, Ribnica–1908, Ribnica) je bil mestni zdravnik v Škofji Loki in sanitarni inšpektor, občinski odbornik, občinski svetnik, lastnik hiše na Mestnem trgu 37. Bil pa je tudi tisti ugledni meščan Škofje Loke, ki je leta 1896 kot predsednik Narodne čitalnice Groharju podpisal članstvo v njej.¹² Leta 1909 je Grohar po naročilu Arkove sestre Antonije po fotografiji posthumno izdelal prav tisti portret, ki ga danes hrani Loški muzej. V pismu,¹³ ki prav tako spremlja to delo na razstavi, se je sestra Antonija Arko Groharju zahvalila za portret in izrazila zadovoljstvo. Grohar je korektno opravil delo za naročnika, a brez pretirane ambicioznosti. Vidna je značilna, že nekoliko zabrisana manira, toni so mehki, a blede. Portret ni v koraku z avtorjevim siceršnjim impresionističnim razvojem tega časa.

Leta 1910 Grohar še vedno čuti eksistencialno stisko in v razstavljenem dokumentu zapiše še eno pomenljivo misel, ki lepo zaokroža mozaik doživljanja njegovega položaja kot umetnika: »... Sem še vedno v Škofji Loki in sicer me vežejo na njo dve stvari: lepa okolica, zelo prikladna za slikanje pokrajin ter cenejše življenje kot kje drugje ... Ne manjka mi uspehov, lahko rečem vsaka razstava kate-re se udeležim prinese kaj, toda večina samo moralna priznanja. Prodam sicer tu in tam in sicer dobro ali to je tako redko, redko. Za nakup smem računati

10 Prošnja Ivana Groharja Deželnemu odboru vojvodine Kranjske v Ljubljani za finančno podporo, 29. 12. 1909. Original hrani NUK, Ljubljana, rokopisni oddelek, Ms 1078, Ivan Grohar, mapa 1, št. 15.

11 Pismo Frančiške Grohar bratu Ivanu Groharju, napisano, 28. 3. 1909. Original hrani NUK, Ljubljana, rokopisni oddelek, Ms 1078, Ivan Grohar, mapa 1, št. 15.

12 Sprejemni list Narodne čitalnice v Škofji Loki, izdan Ivanu Groharju oktobra 1896, podpisal ga je dr. Anton Arko. Original hrani NUK, Ljubljana, rokopisni oddelek, Ms 1078, Ivan Grohar, mapa 1, št. 5.

13 Zahvalno pismo Tončke Arko Ivanu Groharju za izdelan portret brata Antona Arka, napisano 20. 10. 1909. Originalno pismo hrani NUK, Ljubljana, rokopisni oddelek, Ms 1078/c.

Dr. Anton Arko, 1909; olje/platno, 66,5 x 48,5 cm, Loški muzej Škofja Loka. (foto: Tihomir Pinter)

le z javnimi činitelji, privatni ne kupujejo, ker umetnost ne spada pod naslov športa. Naročil ni ...»¹⁴

Če bi Grohar danes imel priložnost videti, kako je zbirka njegovih del v muzeju postavljena ob bok pravkar prenovljeni športni zbirki, bi bil verjetno zadovoljen. Grohar je imel v tem času za seboj že kar plodno pot. Tudi njegova osebna zapisnica¹⁵ iz leta 1910 je na voljo obiskovalcu. Vanjo je Grohar zapisoval sezname slik s cenami, sezname barv, navedbe dolgov posameznim upnikom in podobno.

Leto 1911 bi bilo lahko za Groharja eno obetavnejših, a se je žal izkazalo za usodno. Deželni odbor mu je, po posredovanju Riharda Jakopiča in Janeza Evangelista Kreka, končno odobril 2000 kron podpore za študijsko potovanje v Italijo, ki si ga je tako dolgo in srčno želel. Na ogled je tudi eden njegovih zadnjih življenjepisov, ki ga je verjetno napisal prav za to prošnjo.¹⁶ Grohar naj bi iz Sorice

14 Groharjevo pismo neznanemu naslovniku, verjetno leta 1910. Original hrani NUK, Ljubljana, rokopisni oddelek, Ms 1078, B št. 4.

15 Groharjeva osebna zapisnica. Verjetno iz leta 1910. Original hrani NUK, Ljubljana, rokopisni oddelek, Ms 1078, Ivan Grohar, mapa 3, št. 2. Datacija na podlagi Groharjevega zapiska v beležki, kjer navaja neko notico iz časnika Slovenec, datiran 30. 4. 1910.

16 *Curriculum vitae*. Groharjev lastnoročno napisan življenjepis iz leta 1911. Slikar ga je verjetno dodal k vlogi za finančno podporo, ki jo je za pot v Italijo vložil tudi na Ministrstvu za uk in

Groharjeva rojstna vas Sorica s spomenikom Ivanu Groharju, ki ga je ustvaril kipar Tone Logonder.
(hrani: Loški muzej Škofja Loka)

prišel v Ljubljano, da bi si nakupil vse potrebno za pot. Toda uresničitev davne želje mu je preprečila huda bolezen, ki naj bi jo vse dotlej skrival. Oslabelega so ga odpeljali v Deželno bolnišnico, kjer je 19. aprila 1911 zaradi jetike umrl.

Danes je v Groharjevi rojstni Sorici *Spomenik Ivanu Groharju*, ki ga je leta 1967 ustvaril kipar Tone Logonder. Grohar je v njem upodobljen v ponosni in veličastni drži. Postavljen je tja, kamor ga je vse življenje vleklo srce in kamor se je, na tak ali drugačen način, vračal skoraj v slehernem delu. Njegova dela in misli, kar želi izpostaviti tudi naša razstava, poudarjajo prav to, kar izkazuje tudi kip. Kako je bil Grohar kot človek in kot slikar ponosen na domače kraje. Kako je bil osredotočen na domovino, bodisi kadar je slikal naravo in lepoto podeželja ali malega, preprostega človeka.

Ko je vstopil v mednarodni prostor moderne umetnosti, je z nacionalno zavednostjo v slikah povzdignil ne le domači kraj, ljudi, ampak celo domovino. In čeprav je bil do nje kritičen, saj je moral, kot beremo na razstavljenih dokumentih, najprej uspeti v tujini, da ga je nato sprejelo še domače občinstvo, je ljubil njen svet in to kazal v delu. Razstava izpostavlja oba pola njegovega doživljanja sveta: pomen njegovih uspehov na razstavah in zagate, na katere je naletel kot umetnik in človek. Nagovarja današnjo družbo in ima tako hkrati tudi nekaj

---

bogočastje. Original hrani NUK, Ljubljana, rokopisni oddelek, Ms 1078, Ivan Grohar, mapa 1, št. 9.

angažiranega naboja. Tako kot ga je imel tudi Grohar z neupogljivo in vztrajno umetniško držo. Čeprav se tega v delih morda ne zazna neposredno, jo je vendarle slutiti v slikarjevem skoraj heroičnem oboževanju lastne »zemlje« in trmastem vztrajanju v precej »trdem« umetniškem poklicu. Najprej pa je postavitelj te razstave predvsem poklon Škofje Loke in njene širše okolico Groharju kot osebnosti in umetniku. Njegov duh tako po 150 letih ostaja še naprej z nami – ali kot je nekoč sam rekel: »... *sem še vedno v Škofji Loki*.«¹⁷

VIRI:

NUK Rokopisni oddelek

Ms 5/85, Oton Župančič, korespondenca.

Ms 819, Ivan Cankar, korespondenca, ovoj 2, št. 1.

Ms 1078/c.

Ms 1078, B št. 4.

Ms 1078, Ivan Grohar, mapa 1, št. 4.

Ms 1078, Ivan Grohar, mapa 1, št. 5.

Ms 1078, Ivan Grohar, mapa 1, št. 9.

Ms 1078, Ivan Grohar, mapa 1, št. 15.

Ms1078, Ivan Grohar, mapa 3, št. 2.

Mapa Veselova zapuščina, št. 2, 1908–9.

Slovan II, 1904, zvezek 6.

LITERATURA:

Smrekar, Andrej: Groharjeva portretna umetnost. V: *Moč pogledov : portretno slikarstvo Ivana Groharja*, razstavni katalog, Škofja Loka : Loški muzej, 2011, 117 str.

Grohar, Ivan: *Ivan Grohar : (1867–1911). Bodočnost mora biti lepša*, razstavni katalog, Ljubljana : Narodna galerija, 1997, 240 str.

Michel, Mohor; Ciber, Nataša; Šerbelj, Ferdinand: *Pot slovenskega impresionizma. Del 1, Pot sejalca*. Ljubljana : Narodna galerija, 2017, 65 str. (zbirka Kulturne poti Sveta Evrope : poti impresionizmov).

17 Groharjevo pismo neznanemu naslovniku ... prav tam.